

Archeologienota: Een verkaveling aan de Witte Weg in Beringen

Lawrence Dingens

Colofon

Archeologienota: Een verkaveling aan de Witte weg in Beringen
--

Initiatiefnemer:	Daniël Schoels
Erkend archeoloog:	Nick Van Liefferinge
Auteurs:	Lawrence Dingens
Foto's en tekeningen:	Studiebureau Archeologie bvba (tenzij anders vermeld)

Op alle teksten, foto's en tekeningen geldt een auteursrecht. Zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van Studiebureau Archeologie bvba mag niets uit deze uitgave worden vermenigvuldigd, bewerkt en/of openbaar gemaakt, hetzij door middel van webpublicatie, druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook.

Studiebureau Archeologie bvba
Bietenweg 20
3300 Tienen
www.studiebureau-archeologie.be
info@studiebureau-archeologie.be
tel: 0474/58.77.85
fax: 016/77.05.41

©2018, Studiebureau Archeologie bvba

Inhoud

1. Resultaten bureauonderzoek	p. 2
1.1 Beschrijvend gedeelte	p. 2
1.1.1 Administratieve gegevens	p. 2
1.1.2 Archeologische voorkennis	p. 4
1.1.3 Onderzoeksopdracht en vraagstellingen	p. 4
1.1.4 Werkwijze bureauonderzoek	p. 5
1.2 Assessmentrapport	p. 7
1.2.1 Landschappelijke ligging van het projectgebied	p. 7
1.2.2 Historische beschrijving van het projectgebied	p. 12
1.2.3 Archeologisch kader van het projectgebied	p. 16
1.2.4 Archeologische verwachting voor het onderzoeksgebied	p. 17
1.2.5 Beantwoording onderzoeksvragen	p. 17
2. Programma van maatregelen	p. 18
2.1 Gemotiveerd advies	p. 18
2.2 Programma van maatregelen voor uitgest. vooronderz. met/zonder ingreep in de bodem	p. 18
2.2.1 Administratieve gegevens	p. 18
2.2.2 Aanleiding van het vooronderzoek	p. 19
2.2.3 Resultaten bureauonderzoek	p. 19
2.2.4 Vraagstelling en onderzoeksdoelen	p. 20
2.2.5 Onderzoeksmethode	p. 20
2.2.6 Onderzoekstechnieken	p. 22
2.2.7 Noodzakelijke maatregelen voor de bescherming van archeologisch erfgoed	p. 23
2.2.8 Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk	p. 23
2.2.9 Timing en fasering van het veldwerk	p. 23
Bibliografie	p. 24
Bijlagen	p. 25
Bijlage 1: Plannenlijst	
Bijlage 2: Fotolijst	

1. Resultaten bureauonderzoek

1.1 Beschrijvend gedeelte

1.1.1 Administratieve gegevens

Projectcode		2018C198
Actoren	Studiebureau Archeologie	OE/ERK/Archeoloog/2015/00002 (bedrijf)
	Nick Van Liefveringe	OE/ERK/Archeoloog/2016/00111 Erkend archeoloog, redactie
	Lawrence Dingens	Archeoloog, auteur
Locatie	Provincie	Limburg
	Gemeente	Beringen
	Deelgemeente	Koersel
	Adres	Witte Weg
Kadastrale gegevens		Beringen, Afdeling 5, Sectie B, perc. 1079E
Oppervlakte onderzoeksgebied		0,322 ha
Bounding Box	Punt 1	X 215762, Y 195146
	Punt 2	X 215835, Y 195235
Topografische kaart		Fig. 1.1
Kadasterplan		Fig. 1.2
Afbakening verstoorte zones		Geen
Begindatum onderzoek		22 februari 2018
Einddatum onderzoek		22 maart 2018
Relevante termen thesauri OE		Bureauonderzoek, zandstreek, Kempen

Fig. 1.1: Situering van het projectgebied op de topografische kaart van 2017 (bron: Geopunt Vlaanderen).

Fig. 1.2: Het kadasterplan (©CADGIS).

1.1.2 Archeologische voorkennis

Er is nog geen archeologisch onderzoek uitgevoerd binnen de grenzen van het projectgebied.

1.1.3 Onderzoeksopdracht en vraagstellingen

1.1.3.1 Randvoorwaarden

De archeologienota werd opgemaakt naar aanleiding van de aanvraag voor een geplande verkavelingsvergunning.

De wetgeving met betrekking tot archeologie omvat enerzijds het Onroerendergoeddecreet van 12 juli 2013 en anderzijds het Onroerendergoedbesluit van 16 mei 2014 die voor archeologie in werking traden op 1 juni 2016.

Overwegend dat

- *het volledige projectgebied niet gelegen is in een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt,*
- *het projectgebied niet gelegen is binnen het gabarit van bestaande lijninfrastructuur,*
- *het projectgebied zich niet (gedeeltelijk) ter hoogte van een beschermde archeologische site bevindt,*
- *het projectgebied zich niet (gedeeltelijk) in een vastgestelde archeologische zone bevindt,*
- *het projectgebied zich volgens het gewestplan (Hasselt-Genk) bevindt in woongebied (code 0100),*
- *de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft meer dan 3000 m² bedraagt,*
- *de totale oppervlakte van de bodemingreep meer dan 1000 m² bedraagt,*

dient een bekrachtigde archeologienota te worden toegevoegd bij de aanvraag van een omgevingsvergunning met ingreep in de bodem.

1.1.3.2 Vraagstelling

Het bureauonderzoek heeft tot doel het projectgebied archeologisch te evalueren op basis van bestaande bronnen en de impact van de geplande werken op eventueel aanwezig archeologisch erfgoed te bepalen. Dit houdt in dat er informatie wordt verzameld over de mogelijke aanwezigheid of afwezigheid van archeologisch erfgoed binnen het projectgebied. De kenmerken, de relatie met het omringende landschap, de bewaringstoestand en de waarde van eventueel aanwezig archeologisch erfgoed worden ingeschat. Ook de manier waarop de geplande bodemingrepen worden uitgevoerd maakt deel uit van deze evaluatie.

Er wordt een antwoord geformuleerd op de volgende onderzoeksvragen:

Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen en de informatie met betrekking tot de geplande werken over het archeologisch potentieel van het terrein?

Wat is de impact van de geplande werken?

1.1.3.3 Beschrijving van de bestaande toestand en de geplande werken

Momenteel wordt het areaal van het projectgebied ingenomen door bos.

De initiatiefnemer zal een aanvraag indienen voor een verkavelingsvergunning. Het terrein zal worden opgedeeld in vijf bouwloten voor ééngezinswoningen. De vorsvrije funderingsdiepte van de woningen bedraagt 80 cm onder het maaiveld. In combinatie met de aanleg van nutleidingen wordt een structurele bodemverstoring van het volledig terrein vooropgesteld (fig. 1.3).

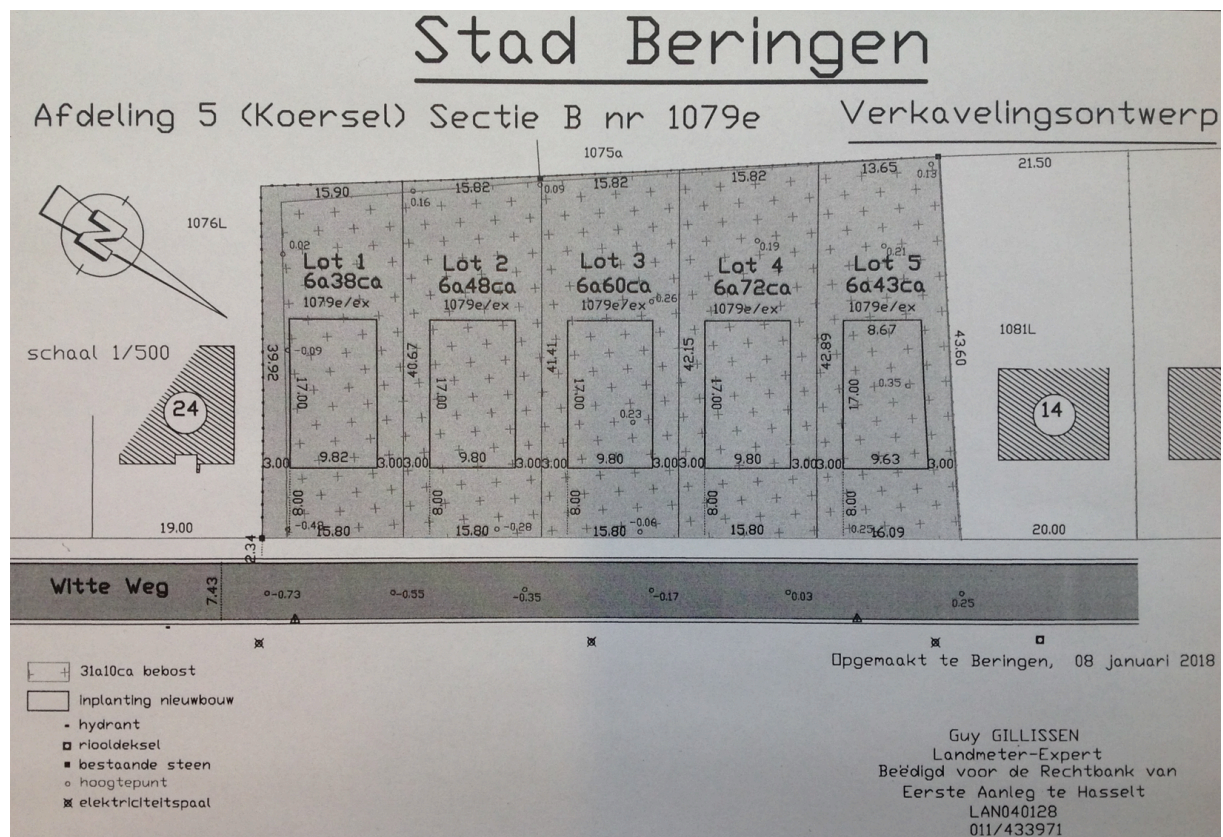

Fig. 1.3: Weergave van de geplande werken (bron: Daniël Schoels).

1.1.4 Werkwijze bureauonderzoek

Voor wat betreft de beschrijving van het fysisch geografische gesteldheid van het terrein werden de topografische kaart van België, de tertiairgeologische kaart, de quartairgeologische kaart, de bodemkaart, het kadasterplan en luchtfoto's geraadpleegd. Deze plannen - via Geopunt Vlaanderen en het NGI online ter beschikking gesteld - werden verder bewerkt tot publicatieplannen met behulp van de software QGIS 2.14 Essen.

Om de evolutie van het grondgebruik gedurende de laatste 300 jaar te reconstrueren werden de voornaamste beschikbare cartografische bronnen geraadpleegd, nl. de Ferrariskaart (1771-1778), de Atlas der Buurtwegen (ca. 1840), de Vandermaelenkaart (1846-1854), een luchtfoto uit 1971 en 2000-

2003. Het historisch grondgebruik werd vergeleken met de huidige toestand om de impact van eventuele verstoringen te kunnen inschatten.

Aan de hand van de gegevens van de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) werd de archeologische situering van het onderzoeksgebied bepaald. Via het geoportaal van Onroerend Erfgoed¹ werden de inventaris van beschermde archeologische sites en de kaart van gebieden waar geen archeologie te verwachten valt geconsulteerd.

¹ <https://geo.onroenderfgoed.be>

1.2 Assessmentrapport

1.2.1 Landschappelijke ligging van het projectgebied

Het projectgebied situeert zich op een afstand van ca. 6,5 km ten noordoosten van het centrum van Beringen, in een woonzone met verspreide percelen akkerland, bos en braakliggende zones (fig. 1.4). Het terrein situeert zich ten zuiden van de Vallei van de Zwarte Beek.

Fig. 1.4: Luchtfoto (opname zomer 2017) (Bron: Geopunt Vlaanderen).

Het grondgebied van de gemeente Beringen maakt deel uit van de Limburgse Kempen, op het Kempens Plateau. Het gebied wordt gekenmerkt door een vlak tot golvend reliëf dat wordt versneden door beekvalleien.

Het projectgebied situeert zich op de zuidwestelijke flank van een heuvel, in de buurt van enkele beken (o.a. de Schansbeek en de Helderbeek). Deze waterlopen behoren tot het Demerbekken, binnen het stroomgebied van de Schelde. De hoogte van het maaiveld binnen het projectgebied schommelt tussen + 54 m TAW (in het noordwesten) en + 23 m TAW (in het zuidoosten) (fig. 1.5 t.e.m. fig. 1.8).

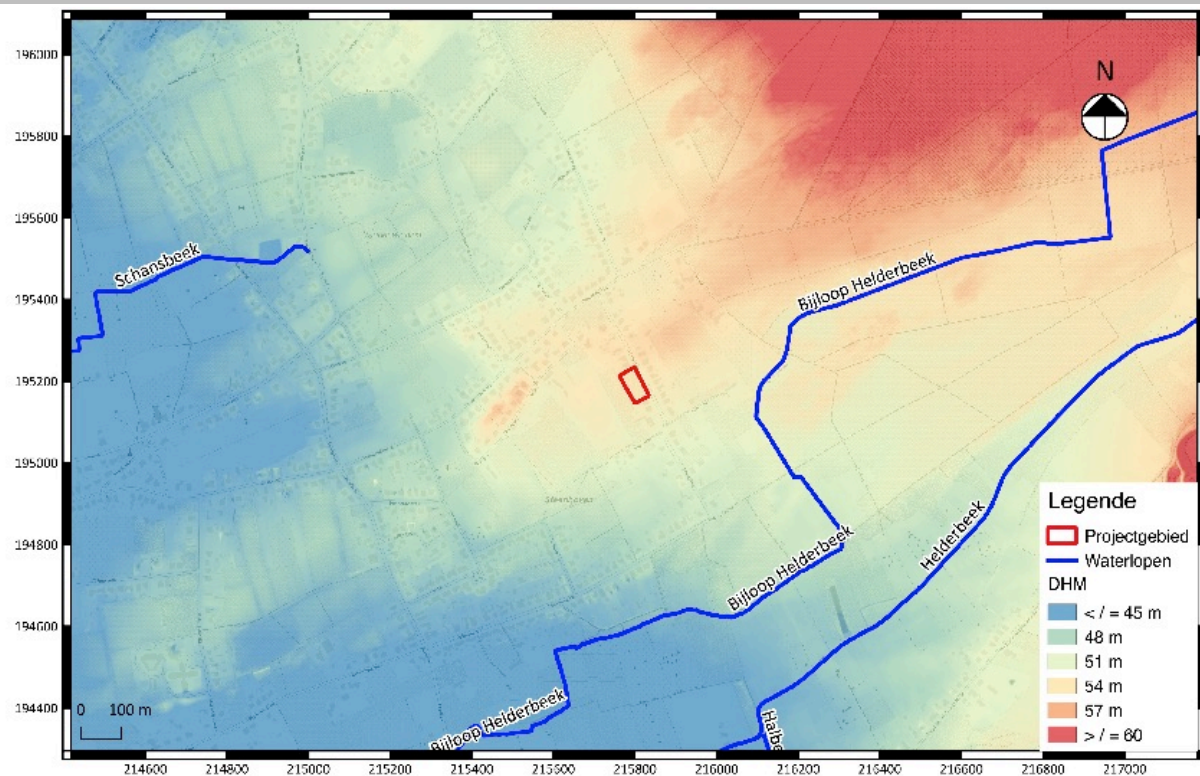

Fig. 1.5: Digitaal hoogtemodel (DHM) (Bron: Geopunt Vlaanderen).

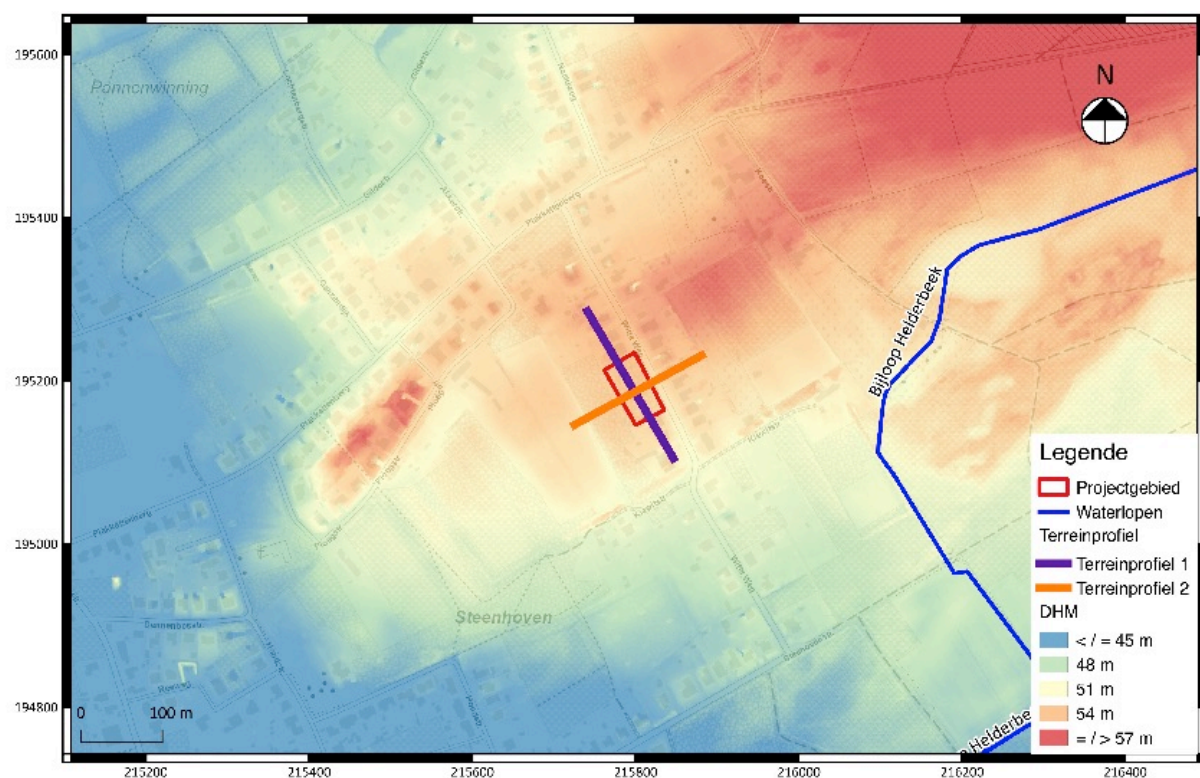

Fig. 1.6: Detail van het digitaal hoogtemodel (DHM) (Bron: Geopunt Vlaanderen).

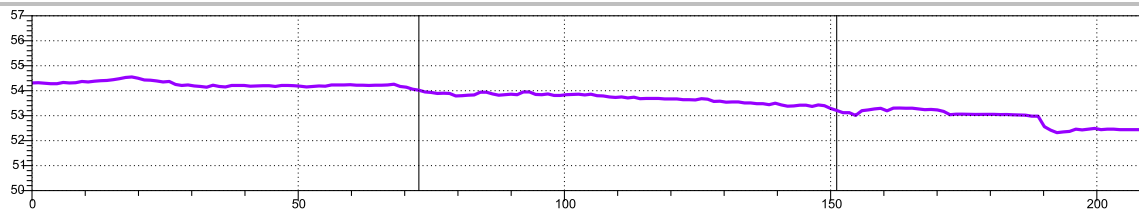

Fig. 1.7: Hoogteverloop van het terrein van noordwesten naar zuidoosten (bron: Geopunt Vlaanderen).

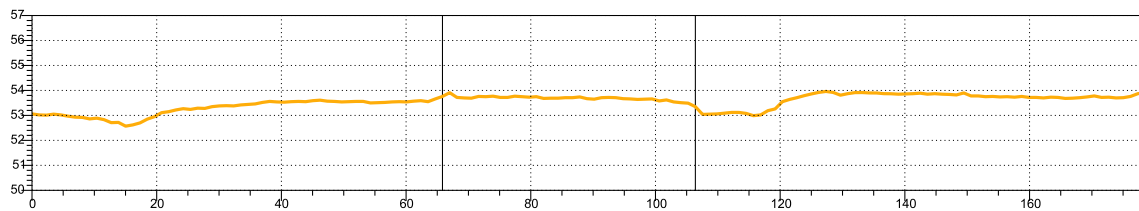

Fig. 1.8: Hoogteverloop van het terrein van zuidwesten naar noordoosten (bron: Geopunt Vlaanderen).

De geologische ondergrond van het projectgebied bestaat volgens de tertiairgeologische kaart (fig. 1.9) uit sedimenten van de Formatie van Diest (code Di, Neogeen).

Hierna staan de gegevens opgelijst zoals online beschikbaar op www.dov.vlaanderen.be en www.geopunt.be.

- Volgens de **tertiairgeologische kaart** (www.dov.vlaanderen.be) (fig. 1.9) worden de sedimenten van de Formatie van Diest (Di) gekarakteriseerd door de volgende kenmerken: groen tot bruin zand, heterogene samenstelling, bevat meerdere grindlagen, (ijzer)zandsteen banken, kleirijke horizonten, schuine gelaagdheid, rijk aan glauconiet, micarrijke horizont.
- Volgens de **quartaairgeologische kaart** (www.dov.vlaanderen.be) (fig. 1.10) bestaat de bovengrond uit eolische afzettingen (zand tot zandleem) van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen, mogelijk Vroeg-Holoceen) en/of hellingsafzettingen van het quartair.
- Volgens de **bodemkaart** (www.dov.be) (fig. 1.11) bevindt het projectgebied zich in een zone met een Zcm-gronden. Het betreffen hier gronden met een dikke antropogene bovengrond (> 50 cm), al dan niet met een (goed bewaarde) begraven horizontsequentie van een paleobodem in de ondergrond. De bewaringsgraad van de begraven paleobodem is recht evenredig met de bewaringsgraad (in ruimtelijke zin) van eventueel aanwezige artefactenvindplaatsen en sites met bodemsporen uit de (pre)historische periode.

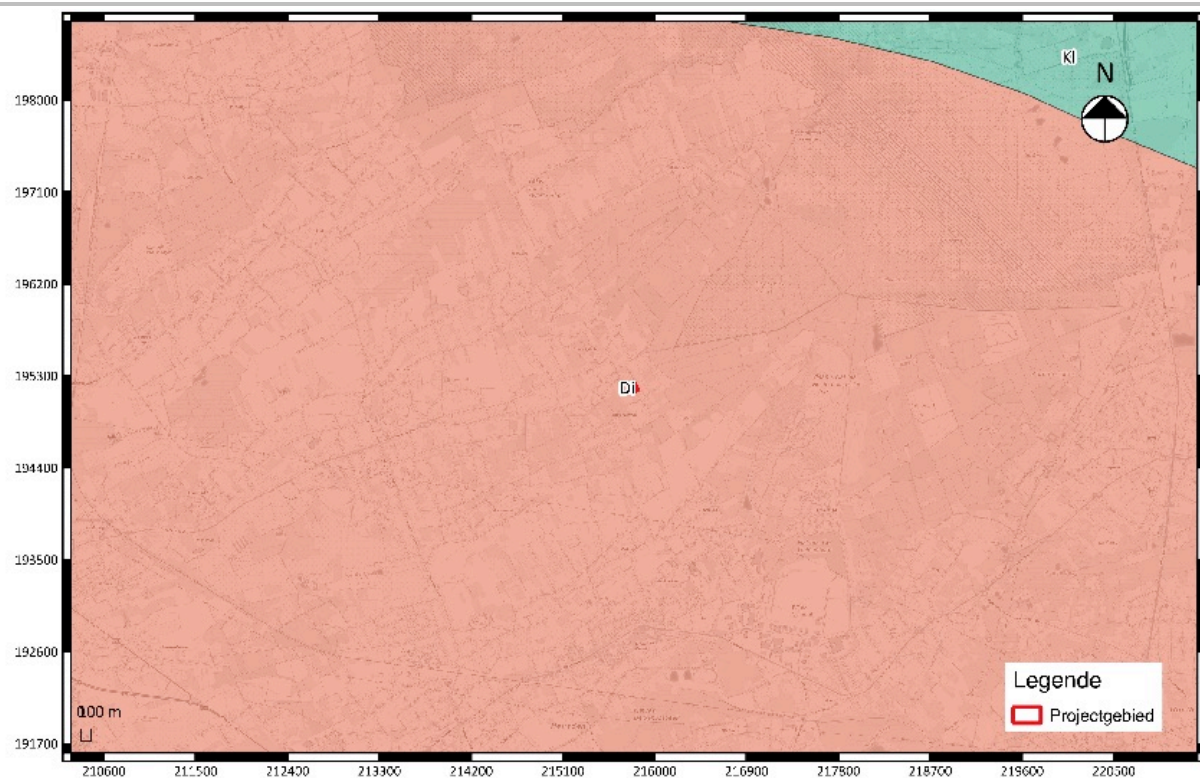

Fig. 1.9: Tertiairgeologische kaart (Bron: DOV Vlaanderen).

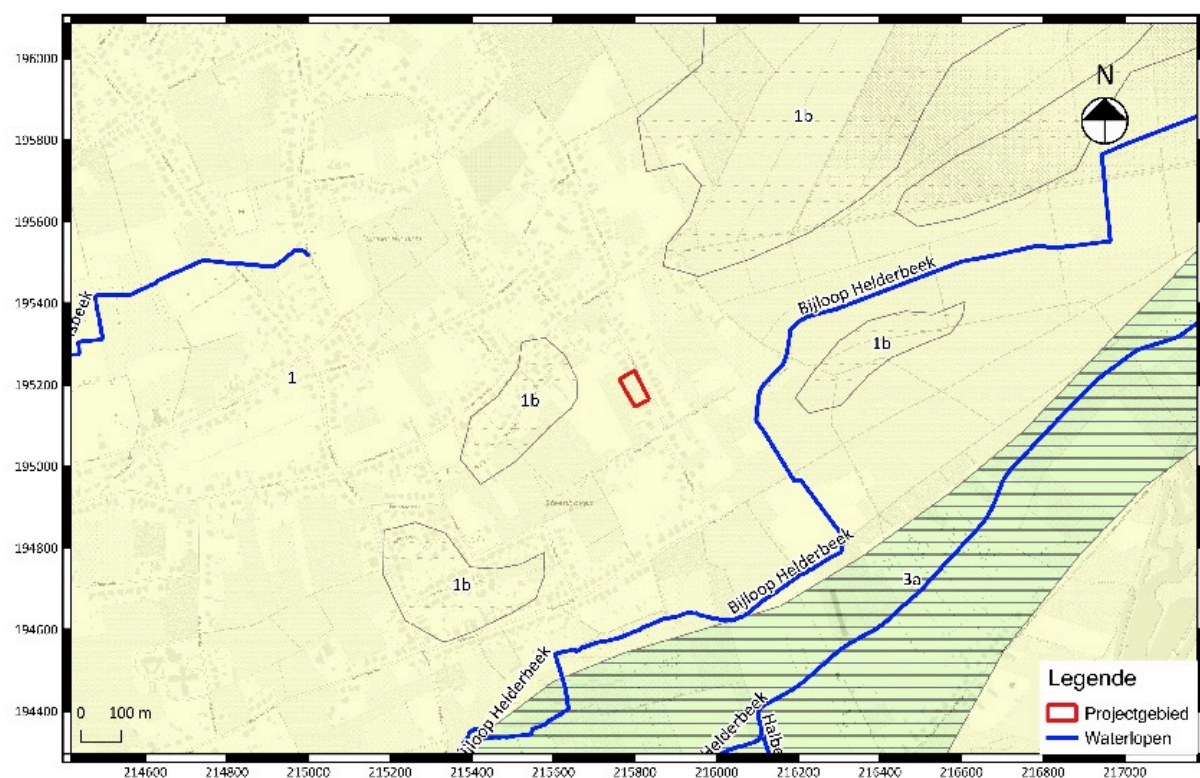

Fig. 1.10: Quartaairgeologische kaart (Bron: DOV Vlaanderen).

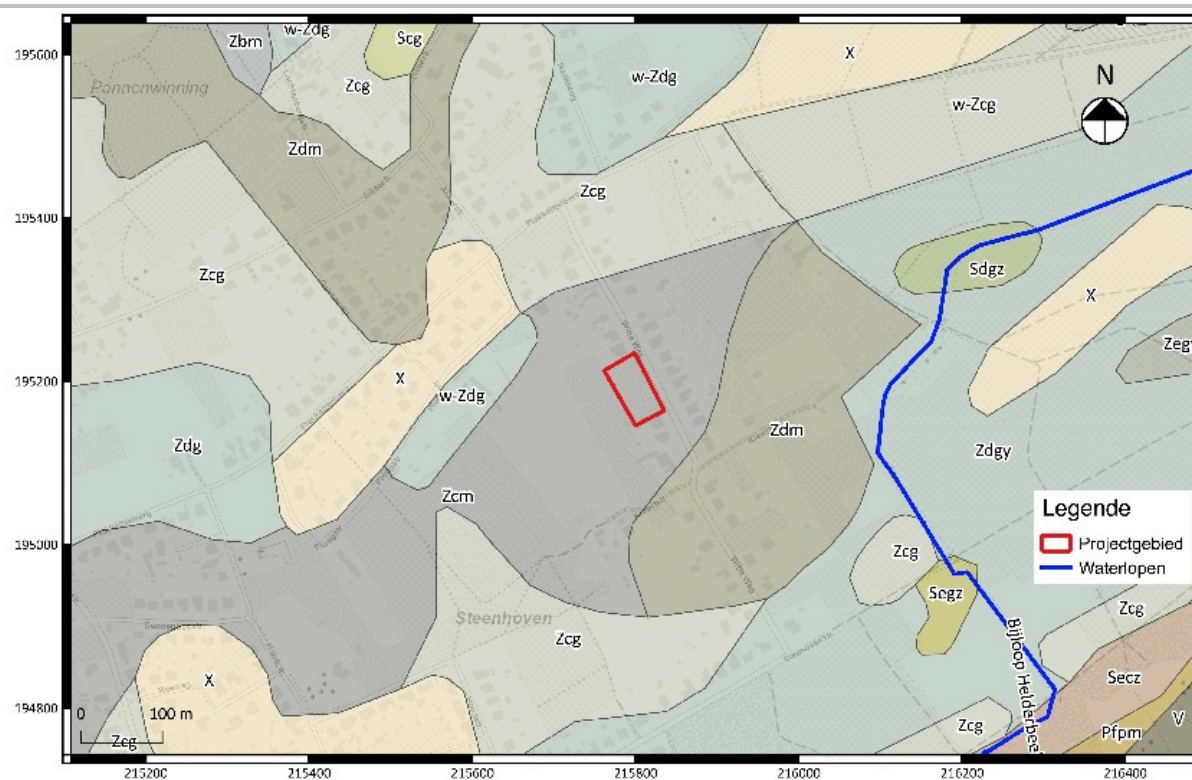

Fig. 1.11: Bodemkaart (Bron: DOV Vlaanderen).

1.2.2 Historische beschrijving van het projectgebied

In 1995 werd in Beringen een Keltische goudschat gevonden. De schat bestond uit 25 gouden munten, sieraden en een fragment van een gouden armband. Ook andere vondsten, onder meer Romeinse munten, bewijzen dat Beringen lang voor de komst van de Franken bewoond was.

Beringen was een allodiale heerlijkheid die deel uitmaakte van het erfgoed van Sint-Adelardus, een neef van keizer Karel de Grote en abt van de Sint-Pietersabdij van Corbie in Picardië (780-821). Op het einde van de 8^e eeuw zou Sint-Adelardus zijn bezittingen geschonken hebben aan de abdij van Corbie. Tijdens de middeleeuwen had de graaf van Loon de voogdij over de heerlijkheid Beringen. In 1239 verleende graaf Arnold IV aan Beringen dezelfde vrijheden als de stad Luik. Beringen was een stad van het graafschap Loon, dat later deel zou uitmaken van het prinsbisdom Luik. Twee burgemeesters, een voor de stad en een voor het platteland, stonden aan het hoofd van de gemeente. Beringen was omringd met wallen en grachten, die samen met de drie stadspoorten in het begin van de 19^e eeuw gesloopt werden. Rond de stad bevonden zich acht motten. Het geheel werd omringd door een gracht. Beringen werd herhaaldelijk verwoest, onder meer in 1654 door Lotharingse troepen.

In het oude centrum staan sterk verbouwde herbergen uit de 17^e en 18^e eeuw. Ze werden hier gebouwd wegens de gunstige ligging aan de handelswegen Brussel-Dusseldorf, Diest-Venlo en Antwerpen-Keulen.

Met de ontdekking van steenkool in de ondergrond en de ontginning braken nieuwe tijden aan. Bij de gemeentefusies van 1977 werd Beringen samengevoegd met Paal, Koersel en Beverlo. Het werd daardoor de op twee na grootste stad van Limburg.

Beringen-Mijn ligt hoofdzakelijk op het grondgebied van de deelgemeenten Koersel en Beverlo. De *Société des Charbonnage de Beeringen* werd in 1907 opgericht op de plaats Kleine Heide. Er werd eerst een hele bovengrondse infrastructuur opgebouwd vooraleer men startte met steenkoolontginning. In 1922 werd de eerste steenkool naar boven gehaald in Beringen. In 1930 startten de graafwerken voor de aanleg van het Albertkanaal zodat de kolen ontgonnen in het Kempens bekken konden worden getransporteerd naar Luik.

In minder dan een eeuw veranderde het traditionele heidellandschap in een complex van industriële gebouwen, schachten, koeltorens en *terrils*. In de Cité werden arbeiderswoningen opgetrokken voor de werknemers van de mijn. In 1908 werd met de bouw van de woningen langs de Stationstraat gestart. Er volgden verschillende bouwfasen die werden gestopt tijdens de Eerste Wereldoorlog. Naast de typische bedrijfsgebouwen ontstond een echte woonwijk. Voordien was de mijnstreek een quasi onbewoond gebied.

Vanaf 1948 draaide bijna de hele Belgische industrie op Limburgse *cokes*. Uiteindelijk werd zo'n 441 miljoen ton steenkool naar boven gehaald. De steenkoolcrisis leidde tot de felomstreden sluiting van de mijn van Zwartberg in 1966. Op 28 oktober 1989 werd de laatste steenkool in Beringen bovengehaald. De Cité ademt echter nog steeds haar mijnverleden. In Beringen zijn de immense industriële gebouwen integraal bewaard en beschermd als monument. Beringen-Mijn behoort tot de best bewaarde sites van Europa. De Cité kan beschouwd worden als een aaneengesloten gebied van bezienswaardigheden waarvan mijngebouwen, woonwijken en sociale voorzieningen deel uitmaken. De afgedankte mijngebouwen zijn een mooi voorbeeld van industriële archeologie terwijl de *terrils* leidden tot het ontstaan van een typische 'mijnnatuur'.²

² Bron: Vandeputte 2009: 28-34; <https://inventaris.onroerenderfgoed.be>

De Ferrariskaart (ca. 1775) (fig. 1.12) toont dat het projectgebied tijdens de 18de eeuw was gelegen op een eiland van ontgonnen gronden (akkerland en weiland met verspreide woonhuizen) in heidegebied. Het terrein grensde in de noordoostelijke hoek aan een cluster van woonhuizen nabij het kruispunt van een aantal (veld)wegen. De Atlas der Buurtwegen (1841) (fig. 1.13) en de Vandermaelenkaart (1846-1854) (fig. 1.14) tonen een gelijkaardig landschapsbeeld. De luchtfoto van 1971 (fig. 1.15) toont nog een relatief landelijke omgeving. De laatste decennia is de bewoning echter fors toegenomen, zoals blijkt uit de meer recente luchtfoto van 2012 (fig. 1.16).

Fig. 1.12: Uitsnede van de Ferrariskaart (ca. 1775).

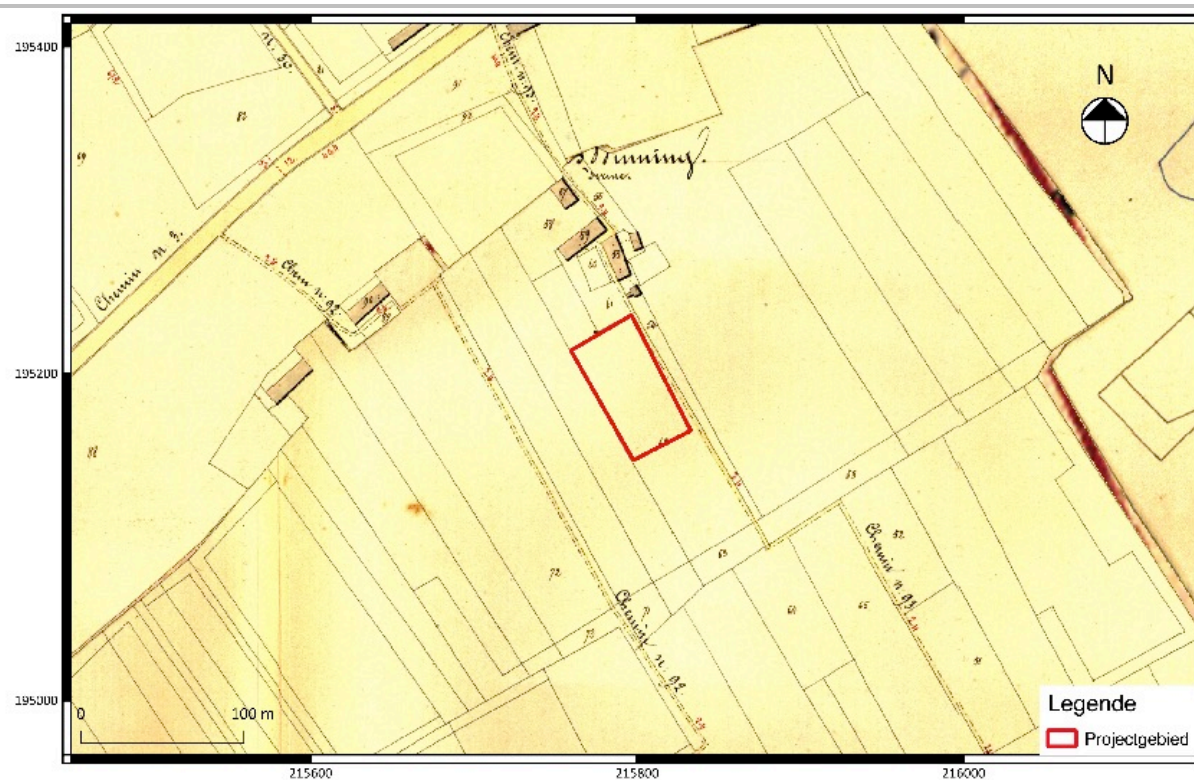

Fig. 1.13: Uitsnede van de Atlas der Buurtwegen (1841).

Fig. 1.14: Uitsnede van de Vandermaelenkaart (1846-1854).

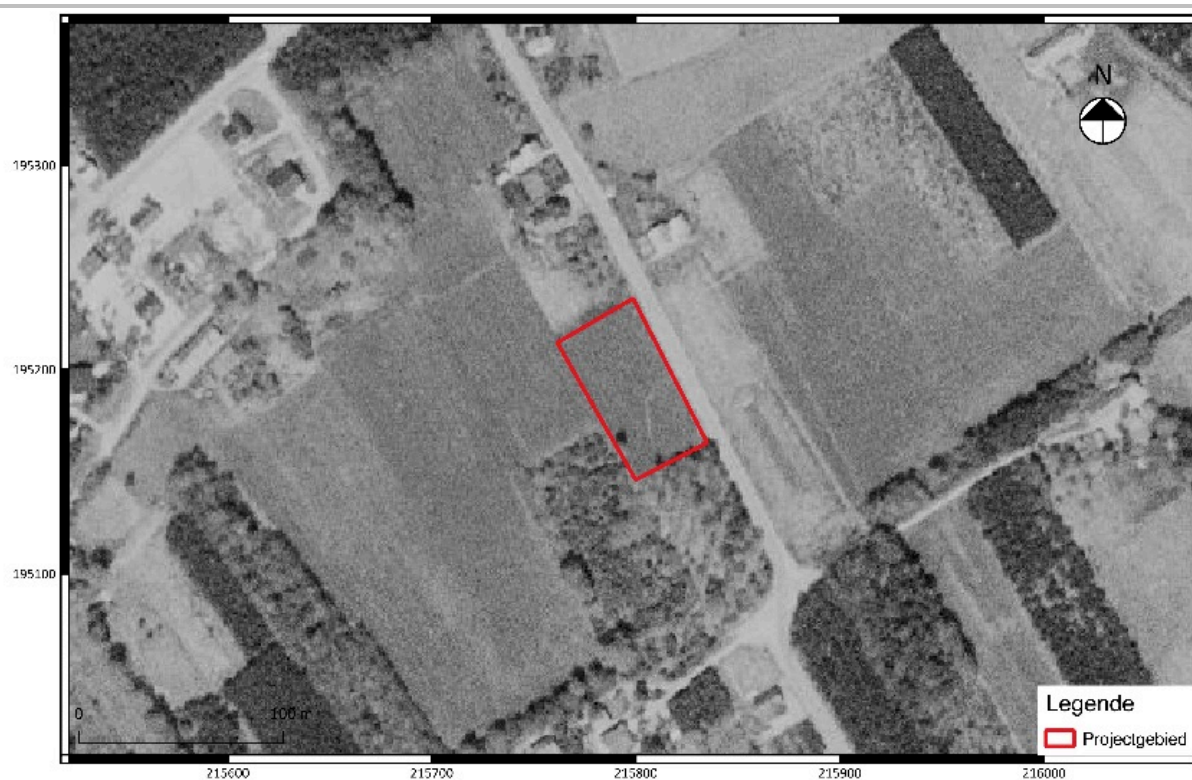

Fig. 1.15: Luchtfoto uit 1971.

Fig. 1.16: Luchtfoto uit 2012.

1.2.3 Archeologisch kader van het projectgebied

In de databank van de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) (fig. 1.19) zijn geen archeologisch relevante waarden opgenomen voor wat betreft de nabije omgeving van het projectgebied. Er zijn ook geen afgebakende archeologische zones of zones zonder archeologie vastgesteld.

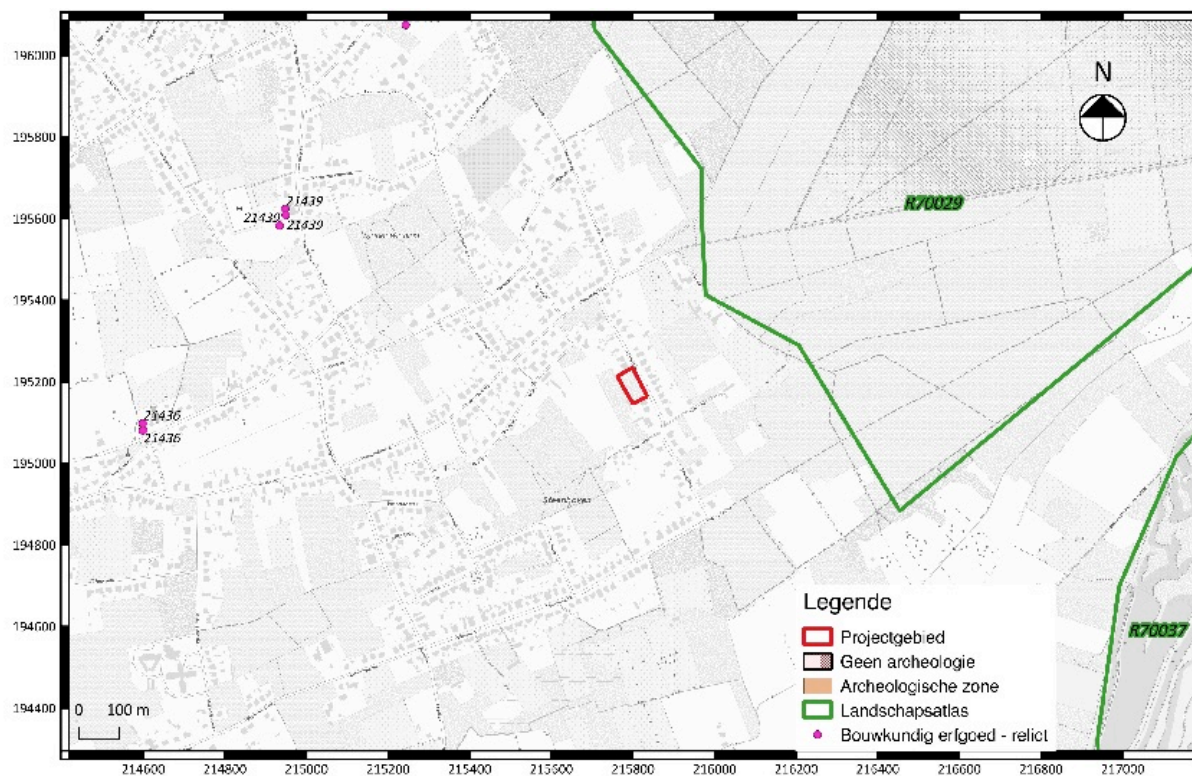

Fig. 1.17: Uittreksel uit de CAI (Bron: Onroerend Erfgoed).

1.2.4 Archeologische verwachting (datering en interpretatie) voor het onderzoeksgebied

Het terrein situeert zich in een regio waar geen relevante archeologische waarden bekend zijn. Dit heeft wellicht te maken met het feit dat hier weinig of geen structurele archeologische interventies zijn gebeurd in het verleden. Het projectgebied situeert zich op een zuidwestelijke flank van een heuvel. In de omgeving van het terrein zijn verschillende beken (o.a. de Schansbeek en de Helderbeek) aanwezig die behoren tot het Demerbekken.

Volgens de bodemkaart bevindt het projectgebied zich in een zone met Zcm-gronden. Het betreft zones met een dikke antropogene bovengrond (> 50 cm). De archeologische relevantie van deze gronden is gelegen in het feit dat er een goed bewaarde horizontsequentie van de paleobodem aanwezig kan zijn. De bewaringsgraad van de (begraven) paleobodem is recht evenredig met de bewaringsgraad (in ruimtelijke zin) van eventueel aanwezige artefactenvindplaatsen en sites met bodemsporen uit de (pre)historische periode.

Aan de hand van het historisch kaartmateriaal kan worden afgeleid dat het terrein steeds in een landelijk gebied (akkerland en weiland) was gelegen. Pas in de loop van de 20ste eeuw nam de bewoning snel toe, maar binnen de grenzen van het projectgebied zijn er geen (recente) bouwwerkzaamheden uitgevoerd die een structurele verstoring van de boven- en ondergrond hebben teweeggebracht.

Er zijn geen indicaties voor een structurele verstoring van de bovengrond waardoor een hoge archeologische verwachting bestaat voor de aanwezigheid van (pre)historische vindplaatsen uit alle mogelijke perioden vanaf de steentijd tot en met WOII, dit in de vorm van artefactenconcentraties en/of bodemsporen.

1.2.5 Beantwoording onderzoeksvragen

Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen en de informatie met betrekking tot de geplande werken over het archeologisch potentieel van het terrein?

Er zijn geen indicaties voor een structurele verstoring van de bovengrond waardoor een hoge archeologische verwachting bestaat voor het aantreffen van (pre)historische vindplaatsen uit alle mogelijke perioden vanaf de steentijd tot en met WOII, dit in de vorm van artefactenconcentraties en/of bodemsporen.

Wat is de impact van de geplande werken?

De initiatiefnemer zal een aanvraag indienen voor een verkavelingsvergunning. Het terrein zal worden opgedeeld in vijf bouwloten voor ééngezinswoningen. De vorsvrije funderingsdiepte van de woningen bedraagt 80 cm onder het maaiveld. In combinatie met de aanleg van nutleidingen wordt een structurele bodemverstoring van het volledig terrein vooropgesteld.

De bouwwerkzaamheden zullen zorgen voor een destructieve impact op de aanwezige bodemkundige waarden en de eventueel hiermee geassocieerde archeologische waarden.

Bibliografie

Websites:

<https://geo.onroerendergoed.be>

<https://cai.onroerendergoed.be>

<https://onderzoeksbalans.onroerendergoed.be/onderzoeksbalans/archeologie>

www.inventaris.onroerendergoed.be

www.dov.vlaanderen.be

www.geopunt.be

Bijlagen

Bijlage 1 : Plannenlijst

Projectcode	2018C198
Onderwerp	Plannenlijst
Plannummer	1
Type plan	Topografische kaart
Onderwerp plan	Locatie projectgebied
Aanmaakschaal	1/2.000
Aanmaakwijze	Digitaal, georeferereerd (Lawrence Dings)
Datum	1996
Plannummer	2
Type plan	Kadasterkaart
Onderwerp plan	Locatie projectgebied
Aanmaakschaal	1/1.000
Aanmaakwijze	Digitaal, georeferereerd (Lawrence Dings)
Datum	/
Plannummer	3
Type plan	Digitaal hoogtemodel (DHM II)
Onderwerp plan	Weergave reliëf
Aanmaakschaal	1/10.000 en 1/5.000
Aanmaakwijze	Digitaal, georeferereerd (Lawrence Dings)
Datum	2013-2015
Plannummer	4
Type plan	Tertiairgeologische kaart
Onderwerp plan	Bodemopbouw
Aanmaakschaal	1/20.000
Aanmaakwijze	Digitaal, georeferereerd (Lawrence Dings)
Datum	1989-2001
Plannummer	5
Type plan	Quartaairgeologische kaart
Onderwerp plan	Bodemopbouw
Aanmaakschaal	1/10.000
Aanmaakwijze	Digitaal, georeferereerd (Lawrence Dings)
Datum	1991-2005
Plannummer	6
Type plan	Bodemkaart
Onderwerp plan	Bodemopbouw
Aanmaakschaal	1/5.000
Aanmaakwijze	Digitaal, georeferereerd (Lawrence Dings)

Datum	2012-2015
Plannummer	7
Type plan	Ferrariskaart
Onderwerp plan	Historische kaart
Aanmaakschaal	1/5.000
Aanmaakwijze	Analoog
Datum	1771-1778
Plannummer	8
Type plan	Atlas der Buurtwegen
Onderwerp plan	Historische kaart
Aanmaakschaal	1/3.000
Aanmaakwijze	Analoog
Datum	1841
Plannummer	9
Type plan	Vandermaelen
Onderwerp plan	Historische kaart
Aanmaakschaal	1/3.000
Aanmaakwijze	Analoog
Datum	1846-1854
Plannummer	10
Type plan	CAI-kaart + gegevens Geoportaal
Onderwerp plan	Archeologische en (bouw)historische waarnemingen
Aanmaakschaal	1/10.000
Aanmaakwijze	Digitaal, georeferereerd (Lawrence Dingens)
Datum	23 februari 2018
Plannummer	11
Type plan	Bouwplan
Onderwerp plan	Ontwerpplan
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	/
Plannummer	12
Type plan	Kadasterplan
Onderwerp plan	Sleuven sleuven
Aanmaakschaal	1/2.000
Aanmaakwijze	Digitaal, georeferereerd (Lawrence Dingens)
Datum	/

Bijlage 2: Fotolijst

Projectcode	
Onderwerp	Fotolijst
ID	F1
Type	Luchtfoto
Vervaardiging	Analoog
Onderwerp	Luchtfoto (opname 2016)
ID	F2
Type	Luchtfoto
Vervaardiging	Analoog
Onderwerp	Luchtfoto (opname 1971)
ID	F3
Type	Luchtfoto
Vervaardiging	Analoog
Onderwerp	Luchtfoto (opname zomer 2012)